

ความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ความเหลื่อมล้ำ (Inequality) ในสังคม เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาและจะต้องแก้ไขให้หมดไปเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม (Social Justice) เพราะในสังคมใดก็ตามถ้าปล่อยให้ความเหลื่อมล้ำเกิดขึ้นมาก ๆ ก็จะทำให้เกิดปัญหาที่เรียกว่า "ช่องว่าง (Gaps) ระหว่างกลุ่มคน" เช่น ช่องว่างของรายได้ระหว่างผู้มีรายได้น้อยหรือรายได้น้อย หรือช่องว่างทางสังคม ระหว่างชาวเมืองกับชาวชนบทยากจน

เขตชนบทล้าหลัง หรือเขตชนบทยากจน เป็นคำที่ใช้พูดกันมากในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) เป็นการยอมรับถึงความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาประเทศในระยะเวลา 20 ปีที่แล้วมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 จนถึง 2524 ได้มีผลให้เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวรวดเร็วโดยผลผลิตรวมของประเทศได้เพิ่มขึ้นถึง 14 เท่าตัว จากฐานเศรษฐกิจที่มีมูลค่าการผลิตเพียง 60,000 ล้านบาท ในปี 2504 เพิ่มขึ้นเป็นกว่า 817,000 ล้านบาท ในปี 2524 ในขณะที่เดียวกันรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลของคนไทยก็เพิ่มขึ้นถึง 8 เท่าตัว จากเพียง 2,200 บาทต่อคน ในปี 2504 มาเป็นกว่า 17,000 บาทต่อคน ในปี 2524 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524 : 5) แต่ผลการพัฒนาที่ไม่ได้กระจายอย่างยุติธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ จึงทำให้สภาพความเหลื่อมล้ำขยายช่องว่างให้กว้างขึ้นตามลำดับ หากปล่อยให้ภาวะการณ์เป็นเช่นนี้ต่อไปจะมีผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมของประเทศอย่างมาก ดังนั้นในช่วงของแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 จำเป็นต้องแก้ปัญหาที่อย่างรีบด่วนและจริงจังต่อไป

เขตชนบทยากจนในภาคใต้

ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 27 มกราคม 2524 ปรากฏว่าภาคใต้มีอำเภอที่กำหนดให้เป็นเขตพื้นที่ยากจน รวมทั้งสิ้น 22 อำเภอ และ 5 กิ่งอำเภอ ดังนี้ (วารสารเศรษฐกิจและสังคม กรกฎาคม-สิงหาคม 2524 : 8)

ปัตตานี	อ. เมืองปัตตานี อ.หนองจิก อ.มายอ อ.ยะหริ่ง อ.ลำยบุรี อ.ยะรัง อ.ปะนาเระ กิ่ง อ.ทุ่งยางแดง กิ่ง อ.ไม้แก่น
นครศรีธรรมราช	อ. ร่อนพิบูลย์ อ. เมืองนครศรีธรรมราช อ.ปากพนัง อ.ทุ่งใหญ่ อ.ฉวาง อ.พิปูน อ.เชียรใหญ่ กิ่ง อ.พรหมคีรี
พัทลุง	อ. เมืองพัทลุง อ.ควนขนุน อ.กงหรา อ.เขาชัยสน กิ่ง อ.ตะโหมด
สงขลา	อ.รัตภูมิ อ.ระโนด อ.สทิงพระ กิ่ง อ.กระแสสินธุ์
สตูล	อ.ละงู

จะเห็นว่า 51.8% ของอำเภอยากจนในภาคใต้อยู่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ

ความยากจนในพื้นที่ลุ่มน้ำ

จากแผนที่ 4.1 พบว่าพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาประกอบด้วย 11 อำเภอ 3 กิ่งอำเภอ เป็นเขตอำเภอที่ยากจนถึง 7 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ คิดเป็นพื้นที่ยากจนร้อยละ 64 ของอำเภอในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ ส่วนอำเภอที่ไม่เป็นพื้นที่ยากจนได้แก่ อ. เมืองสงขลา อ.หาดใหญ่ อ.สะเตา อ.ปากพะยูน กิ่ง อ.ศรีบรรพต

เมื่อดูจากแผนที่ยังพบว่า เขตพื้นที่ยากจนล้อมรอบทะเลสาบสงขลาตั้งแต่ทะเลสาบตอนในไปจนสุดทะเลน้อย ส่วนทะเลสาบตอนนอกล้อมรอบไปด้วยพื้นที่ที่มีความเจริญค่อนข้างสูงโดยเฉพาะปากทะเลสาบที่ติดกับปากอ่าวไทย เป็นที่ตั้งของ เมืองสงขลา

4.1 สภาพความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำ

ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ (Income Inequality) มีการศึกษากันมากที่สุดในพื้นที่ลุ่มน้ำ มีรายละเอียดในระดับตำบล โดยกองสำรวจและวิจัยชนบท สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ซึ่งสำรวจเฉพาะเขตชนบทเท่านั้น (นอกเขตเทศบาลและลูกาภิบาล) ข้อมูลจังหวัดพัทลุง สำรวจปี 2521 ข้อมูลจังหวัดสงขลาสำรวจปี 2522 เมื่อนำเอาข้อมูลมารวมกันเพื่อเปรียบเทียบในระดับลุ่มน้ำ อาจจะทำให้เกิดการผิดพลาดบ้างเล็กน้อย แต่คงไม่ทำให้สภาพความเหลื่อมล้ำที่กำสัทจนพิจารณาเปลี่ยนแปลงไป ในการพิจารณาจะเริ่มจากระดับจังหวัดถึงระดับตำบล

4.1.1 สภาพความเหลื่อมล้ำระดับจังหวัด

ในปี พ.ศ.2522 ประชากรจังหวัดสงขลามีรายได้เฉลี่ย 12,160 บาท ต่อคน/ปี ซึ่งต่ำกว่ารายได้ต่อหัวเฉลี่ยของภาคใต้ คือ 12,683 บาท แต่สูงกว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวของประเทศ คือ 12,067 บาท นับเป็นลำดับที่ 6 ของภาคใต้ รองจากพังงา ภูเก็ต ระนอง ชุมพร สุราษฎร์ธานี ส่วนจังหวัดพัทลุง ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 6,781 บาท/คน/ปี เป็นจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวประชากรต่ำสุดของภาคใต้มาเกือบตลอด โดยมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าสงขลาถึง 2 เท่า ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.1

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลของ 14 จังหวัดภาคใต้ 2518-2522

ลำดับที่	จังหวัด	2518	2519	2520	2521	2522
1	พังงา	11,953	15,475	25,892	37,409	51,558
2	ภูเก็ต	14,272	17,041	23,433	30,056	39,470
3	ระนอง	22,054	28,435	23,580	34,672	37,890
4	ชุมพร	6,526	7,915	9,322	12,445	13,979
5	สุราษฎร์ธานี	7,724	8,629	9,580	12,271	13,539
6	สงขลา	7,085	9,246	9,663	10,820	12,160
7	กระบี่	6,223	6,466	8,623	10,328	11,667
8	ตรัง	6,828	7,661	8,115	10,123	11,505
9	ยะลา	6,440	6,798	7,642	9,641	11,370
10	สตูล	6,677	7,481	9,378	10,323	11,018
11	นราธิวาส	6,377	8,676	9,056	8,202	9,493
12	นครศรีธรรมราช	4,093	5,343	7,168	8,133	8,455
13	ปัตตานี	3,410	4,329	6,145	6,868	6,795
14	พัทลุง	4,486	4,939	5,848	6,375	6,781

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, วารสาร

เศรษฐกิจและสังคม ปีที่ 17 ฉบับที่ 5, กันยายน-ตุลาคม 2523

หน้า 69

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.1.2 สภาพความเหลื่อมล้ำระดับอำเภอของพื้นที่ลุ่มน้ำ

การพิจารณาเปรียบเทียบความเหลื่อมล้ำระดับอำเภอ จะพิจารณาเฉพาะพื้นที่ชนบทเท่านั้น ไม่รวมเขตเทศบาลและสุขาภิบาล ดังนี้

ตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบรายได้ต่อหัวประชากรของอำเภอพื้นที่ลุ่มน้ำ 2521-2522

ลำดับที่	อำเภอ	จังหวัด	รายได้ต่อหัวประชากร
1	ปากพูน	พัทลุง	14,613
2	กิ่ง อ.ศรีบรรพต	พัทลุง	14,480
3	หาดใหญ่	สงขลา	6,346
4	เมืองสงขลา	สงขลา	4,673
5	งขลา	พัทลุง	3,781
6	เขาชัยสน	พัทลุง	3,569
7	กิ่ง อ.ตะโหมด	พัทลุง	3,501
8	ระโนด	สงขลา	3,372
9	ควนขนุน	พัทลุง	3,119
10	สังขละ	สงขลา	3,014
11	กิ่ง อ.กระแสสินธุ์	สงขลา	3,006
12	เมืองพัทลุง	พัทลุง	2,050
13	รัตภูมิ	สงขลา	2,014
14	สะเตา	สงขลา	1,385

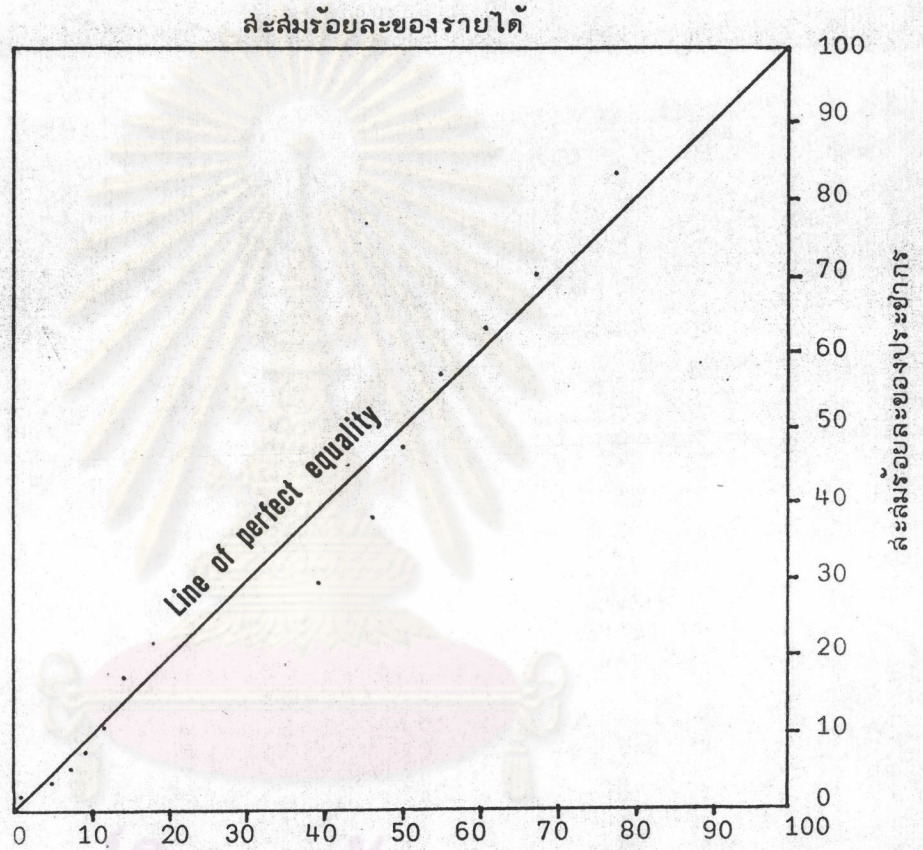
ที่มา : กองสำรวจและวิจัยชนบท สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ข้อมูลจังหวัด

พัทลุง 2521 ข้อมูลจังหวัดสงขลา 2522

จากข้อมูลข้างบนซึ่ง เป็นข้อมูลเดียวกับที่สภาพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติได้ใช้กำหนดพื้นที่ยากจนในแผนพัฒนา ฉบับที่ 5 โดยระบุว่า ภาคใต้เป็นภาคที่มีปัญหา ในด้านค่าจ้างและโอกาสในการทำงานน้อยกว่าภาคอีสาน และภาคเหนือมาก นอกจากนั้น

รูปที่ 4.1 Lorenz Curve แสดงการกระจายรายได้ระดับอำเภอเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ

สงขลา ไม่รวมเขตเทศบาลและสุขาภิบาล 2521-2522

ที่มา : ตารางที่ 4.3

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.3 สัดส่วนประชากรและรายได้ในพื้นที่กลุ่มน้ำ 2521-2522 ไม่รวมเขตเทศบาล
และสุขาภิบาล

อำเภอ	ประชากร			รายได้		
	จำนวน	%	% สะสม	จำนวน	%	% สะสม
1. หาดใหญ่	115,582	16.46	100.00	733.51	22.60	100.00
2. ความขุนทด	95,580	13.61	83.54	305.80	9.42	77.41
3. เมืองสงขลา	88,575	12.61	69.93	413.98	12.76	67.99
4. เมืองพัทลุง	72,447	10.32	57.32	149.84	4.62	55.23
5. รัตภูมิ	60,995	8.69	47.00	124.50	3.84	50.61
6. ระโนด	60,145	8.57	38.31	202.82	6.25	46.77
7. ปากพูน	49,886	7.10	29.74	729.01	22.46	40.52
8. สกิงพระ	38,336	5.46	22.64	115.55	3.56	18.06
9. เขาชัยสน	37,293	5.31	17.18	133.11	4.10	14.50
10. สะเตา	28,691	4.09	11.87	39.74	1.22	10.40
11. กงหรา	17,830	2.54	7.78	67.42	2.08	9.18
12. กิ่ง อ.กระแสสินธุ์	14,607	2.08	5.24	44.69	1.38	7.10
13. กิ่ง อ.ศรีบรรพต	12,182	1.73	3.16	176.40	5.44	5.72
14. กิ่ง อ.ตะโหมด	10,023	1.43	1.43	8.93	0.28	0.28
รวม	702,172	100		3,245.30	100	

ที่มาข้อมูล : กองสำรวจและวิจัยชนบท สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

เศรษฐศึกษาภาคใต้ เป็นระบบที่ต้องอาศัยเงินสดในการดำรงชีพสูง ด้วยเหตุนี้ การใช้รายได้ เป็นเครื่องวัดจึงเป็นเรื่องที่เหมาะสมสำหรับภาคใต้ แหล่งที่มาของข้อมูลได้จากผลการสำรวจ รายได้เป็นรายตำบลและของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ซึ่งทำการสำรวจในปี 2521-2522 และเป็นแหล่งเดียวที่มีข้อมูลรายละเอียดในระดับนี้ ข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกับผลการศึกษา ของกองศึกษาภาวะเศรษฐกิจที่ว่า ประชาชนยากจนในชนบทภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นชาวนา ชาว ล้วนยางขนาดเล็ก และประมงพื้นบ้าน ในเขตจังหวัดปัตตานี พัทลุง นครศรีธรรมราช และ สงขลา (สำเนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524 : 35 - 36)

จะเห็นว่าประชาชนชนบทในพื้นที่อำเภอปากพะยูน และกิ่ง อ.ศรีบรรพต มีรายได้ต่อหัวประชากรสูงสุดในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ และไม่เป็นพื้นที่ยากจนตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 27 มกราคม 2524 เนื่องจากทั้ง 2 อำเภอมีความหนาแน่นประชากรต่ำสุด ของพื้นที่ลุ่มน้ำ (ดูหัวข้อ 2.4.2.2) และเป็นพื้นที่เชิงเขา อาชีพหลักคือ ล้วนยางพาราและ ผลไม้ และการที่มีความหนาแน่นประชากรต่ำ ก็จะมีโอกาสถือครองที่ดินผืนใหญ่ด้วย สิ่งทำ ให้รายได้ต่อหัวประชากรค่อนข้างสูง แต่ถ้านำปัจจัยด้านคุณภาพชีวิต (Quality of Life) เข้ามาประกอบด้วย จะเห็นว่าทั้ง 2 อำเภอมีคุณภาพชีวิตค่อนข้างต่ำ เนื่องจากอยู่ในเขต ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ทำให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินน้อย โดยเฉพาะกิ่ง อ. ศรีบรรพต เช่น เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2525 ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์จำนวน 200 คน ได้ยก กำลังปิดล้อมบ้านทำยาง หมู่ 5 ตำบลตะพาน กิ่ง อ.ศรีบรรพต พัทลุงได้ถึงแพทย์ประจำตำบล ตาย ปิดล้อมบริษัทซีวิลเอ็นจิเนียริ่ง ผู้รับเหมาก่อสร้างทางเขาปู่-ตะพาน โดยห้ามไม่ให้ก่อสร้าง จนกว่าพวกตนจะสังการ (หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน 19 สิงหาคม 2525 : 2)

สังสรุปได้ว่า ในระดับอำเภอของพื้นที่ลุ่มน้ำ ประชากรในชนบทมีรายได้ ไม่แตกต่างกันหรืออาจกล่าวได้ว่าไม่มีความเหลื่อมล้ำระหว่างชนบทในตำบลต่าง ๆ ดูจาก Lorenz Curve พบว่า มีการกระจายรายได้ที่สมบูรณ์สูง เป็นข้อมูลที่ชี้ให้เห็นค่อนข้างชัดเจน ว่า ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบท โดยเฉพาะเมือง สงขลา -หาดใหญ่ ซึ่งเป็นเมืองหลักของภาคใต้เป็นตัวการสำคัญที่สร้างปัญหา

4.1.3 สภาพความเหลื่อมล้ำระดับตำบลของพื้นที่ลุ่มน้ำ

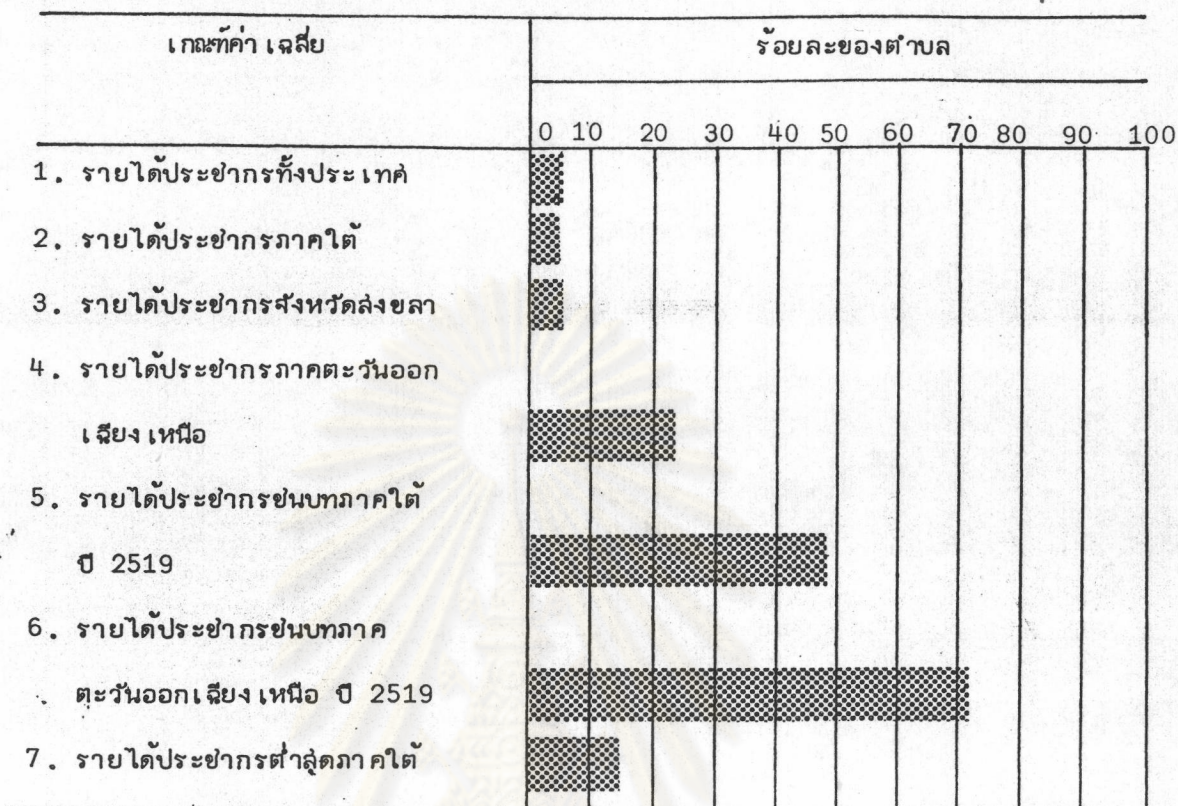
เป็นการพิจารณาความแตกต่างของรายได้ในระดับพื้นที่ที่เล็กที่สุด สภาพความเหลื่อมล้ำจะเห็นได้ชัดเจนกว่าระดับอำเภอ ผลการวิเคราะห์จะทำให้เข้าใจสภาพพื้นที่และทำให้สามารถสรุปได้อย่างชัดเจนว่า สภาพของความเหลื่อมล้ำในพื้นที่มีลักษณะอย่างไร การกระจายรายได้ระดับตำบลแสดงไว้ในตารางที่ 4.1 และแผนที่ 4.2

ตารางที่ 4.4 การกระจายรายได้เฉลี่ยระดับตำบล

ช่วงรายได้	จำนวนตำบล	ร้อยละ
10,000 - 30,000	9	7.32
9,000 - 1,000	2	1.63
8,000 - 9,000	4	3.25
7,000 - 8,000	3	2.44
6,000 - 7,000	3	2.44
5,000 - 6,000	8	6.50
4,000 - 5,000	14	11.38
3,000 - 4,000	29	23.58
2,000 - 3,000	30	24.39
1,000 - 2,000	19	15.45
ต่ำกว่า 1,000	2	1.63
รวม	123	100

ที่มา : กองสำรวจและวิจัยชนบท สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

รูปที่ 4.2 ระดับความยากจนของพื้นที่ลุ่มน้ำโดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ 2521-2522

ที่มา : ภาคผนวกที่ 1

หมายเหตุ สูงกว่าค่าเฉลี่ย
 ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย

จากการใช้เกณฑ์ต่าง ๆ เข้ามาพิจารณาความยากจนของพื้นที่ลุ่มน้ำระดับตำบล ทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่า สภาพความยากจนไม่ได้ต่างไปจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากนัก ความยากจนจะรวมกันเป็นพื้นที่ต่อเนื่องในที่ราบผืนใหญ่ทั้งทางด้านตะวันตกและด้านทิศตะวันออกของทะเลสาบสงขลา เนื่องจากประชากรมีอาชีพทำนา ทำสวนยางขนาด เล็กผสมกับทำนาและทำการประมงแบบพื้นบ้าน สำหรับผู้ที่อยู่ริมทะเลสาบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับภาวะความยากจนของภาคใต้ ของสภาพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (วารสาร เศรษฐกิจและสังคม ปีที่ 18 ฉบับที่ 4 เดือน กรกฎาคม-สิงหาคม 2524 : 30 - 37, 42)

เกณฑ์การพิจารณาคำมายกเงินในพื้นที่ลุ่มน้ำ

1. เกณฑ์รายได้เฉลี่ยของประเทศปี 2522 มีค่า 12,067 บาท (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2523 : 8) พบว่ามีเพียง 8 ตำบลหรือร้อยละ 6.50 ที่มีรายได้สูงกว่าค่าเฉลี่ย
2. เกณฑ์รายได้เฉลี่ยของภาคใต้ มีค่า 12,683 (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2523 : 8) พบว่ามีเพียง 7 ตำบลหรือร้อยละ 5.69 ที่มีรายได้สูงกว่าค่าเฉลี่ย
3. เกณฑ์รายได้เฉลี่ยของจังหวัดสงขลา มีค่า 12,160 บาท พบว่ามีเพียง 8 ตำบลหรือร้อยละ 6.50 ที่มีรายได้สูงกว่าค่าเฉลี่ย
4. เกณฑ์รายได้เฉลี่ยของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่า 4,991 บาท (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2523 : 8) พบว่ามีเพียง 29 ตำบลหรือร้อยละ 23.6 ที่มีรายได้สูงกว่าค่าเฉลี่ย
5. เกณฑ์รายได้เฉลี่ยประชากรชนบทภาคใต้ ปี 2519 มีค่า 3,411 บาท (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2523 : 9) พบว่ามีเพียง 60 ตำบลหรือร้อยละ 48.78 มีรายได้สูงกว่าค่าเฉลี่ย
6. เกณฑ์รายได้เฉลี่ยประชากรชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2519 มีค่า 2,615 บาท (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2523 : 9) พบว่ามี 88 ตำบลหรือร้อยละ 71.54 ที่มีรายได้สูงกว่าค่าเฉลี่ย
7. เกณฑ์รายได้เฉลี่ยต่ำสุดของภาคใต้ ปี 2522 มีค่า 6,781 บาท (จังหวัดพัทลุง) พบว่ามี 18 ตำบลหรือร้อยละ 14.63 ที่มีรายได้สูงกว่าค่าเฉลี่ย

การทำนา

การทำนา เป็นอาชีพหลักของพื้นที่ยากจนในลุ่มน้ำ โดยเฉพาะในจังหวัด พัทลุง ในปี 2523 มีเนื้อที่ทำนาถึงร้อยละ 41.0 ของพื้นที่ถือครองทำการเกษตรทั้งหมด แม้ จังหวัดพัทลุงจะมีการพัฒนาด้านการชลประทานที่ดีที่สุดในภาคใต้ แต่พื้นที่ได้รับประโยชน์จริง ๆ ไม่ถึงครึ่งของโครงการ พื้นที่ที่สามารถทำนาครั้งที่ 2 ได้มีเพียงร้อยละ 5.7 ของเนื้อที่ทำนา ทั้งหมดเท่านั้น การทำนาส่วนใหญ่ต้องอาศัยน้ำฝน ทำให้ผลค่อนข้างต่ำเฉลี่ยประมาณ 42 ถึง ต่อไร่ แต่เป็นจังหวัดที่มีข้าวเกินความต้องการบริโภคภายในจังหวัดสูงสุดของภาคใต้ ประมาณ 111,234 ตัน/ปี เนื่องจากราคาข้าวต่ำมากเมื่อเทียบกับผลผลิตการเกษตรอื่น ๆ รายได้ของ ชาวนาประมาณ 7,937 บาท/ครัวเรือน/ปี หรือ 1,587 บาท/คน/ปี จึงทำให้จังหวัดพัทลุง ยากจนที่สุดในภาคใต้ ผลที่ทำให้การผลิตข้าวอยู่ในเกณฑ์ต่ำมี 3 ประการ คือ

1) นาน้ำฝน ส่วนใหญ่ทำนาได้ครั้งเดียว โครงการชลประทานที่พัฒนา กัน มากก็ประสบปัญหาต้นทุนน้ำที่กักไว้ไม่เพียงพอ แม้แต่แจกจ่ายในเขตชลประทานก็ไม่ทั่วถึง ตำบลที่ อยู่ตอนท้าย ๆ ของโครงการชลประทานจึงไม่ได้รับประโยชน์จากน้ำชลประทานเลย พื้นที่ที่ได้รับ น้ำชลประทานมักอยู่ทางตอนต้นของโครงการ ดังนั้นตำบลที่อยู่ริมทะเลสาบฝั่งตะวันตก จึงมีปัญหา มาก ความแห้งแล้งเกิดขึ้นมากกว่าเมื่อครั้งก่อนมีระบบชลประทาน เพราะน้ำส่วนใหญ่ถูกกักเก็บ เอาไว้ ในทางตรงกันข้ามเมื่อถึงช่วงฝนตกหนักน้ำก็จะไหลลงสู่พื้นที่ริมทะเลสาบอย่างรวดเร็ว เกิดปัญหาน้ำท่วมในบริเวณดังกล่าว ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับที่ต้นข้าวกำลังเจริญงอกงาม ปีใดฝน ตกหนักผลผลิตก็จะเสียหายซ้ำเติมเป็นครั้งที่สอง

2) พันธุ์ข้าว

ข้าวพันธุ์ดีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นมีน้อย ชาวนาส่วนใหญ่ยังคงปลูกข้าว พันธุ์พื้นเมืองที่ให้ผลผลิตต่ำและคุณภาพไม่ดี

3) ปัญหาดิน

เนื่องจากพื้นที่มีความลาดชันจึงทำให้มีอัตราการสูญเสียหน้าดินค่อนข้างสูง จากการศึกษาของกรมพัฒนาที่ดิน พบว่ามีอัตราการสูญเสียหน้าดิน 5-20 ตันต่อไร่ต่อปี ทำให้สีอินทรีย์ต่ำกว่า 1% ต่ำกว่า เกณฑ์ความอุดมสมบูรณ์ไม่น้อยกว่า 2%

ส่วนยางขนาดเล็ก

ส่วนยางขนาดเล็กส่วนใหญ่อยู่ในเขตจังหวัดพิจิตร ซึ่งมักผสมกับการทำนา มีส่วนยางขนาดเล็กต่ำกว่า 11 ไร่ ถึงร้อยละ 65.1 และมีอัตราปลูกแทนด้วยยางพันธุ์ค่อนข้างต่ำเพียงร้อยละ 18.7 การทำนาคู่กับส่วนยางจึงทำให้มีรายได้เพียงพอกับที่จะยังชีพได้ กรณียางพื้นเมือง 10 ไร่ จะมีรายได้ประมาณ 1,400 บาท/คน/ปี แต่ถ้าเป็นยางพันธุ์ดี จะมีรายได้ประมาณ 5,000 บาท/คน/ปี ดังนั้นชาวส่วนยางขนาดเล็กที่ยางพันธุ์ดีให้ผลแล้วจะมีรายได้ค่อนข้างสูงขึ้น (สำนักงานจังหวัดพิจิตร 2524 : 12)

การประมงพื้นบ้าน

อาชีพประมงพื้นบ้านอีกอาชีพหนึ่งที่ทำควบคู่กับการทำนา โดยเฉพาะกลุ่มประชากรที่อยู่ริมทะเลสาบ ปลาในทะเลสาบแต่เดิมนั้นพอที่หามาบริโภคได้อย่างเหลือเฟือ และทรัพยากรนี้นับวันก็กำลังจะหมดไป เนื่องจากสภาพความยากจนขาดความรู้ในการที่จะบำรุงรักษาทรัพยากรเอาไว้ เมื่อทรัพยากรเหล่านี้หมดไป ความยากจนก็ยิ่งเพิ่มขึ้นตามลำดับ รายได้จากประมงพื้นบ้านที่ตำบลทะเลน้อย ซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งประมงที่สมบูรณ์ที่สุด พบว่ามีรายได้ประมาณ 8,500 บาท/ครัวเรือน/ปี หรือ 1,300 บาท/คน/ปี (พัฒนาชุมชนจังหวัดพิจิตร 2523) ซึ่งเป็นรายได้ที่ต่ำมาก แต่เขายังชีพอยู่ได้โดยการทำนา และทอเสื่อจุดเป็นอาชีพเสริม

ส่วนชาวประมงที่อยู่ฝั่งตะวันออกของทะเลสาบ เขตจังหวัดสงขลา มักจะทำประมงควบคู่ไปกับการทำนา หรือน้ำตาลโตนดินในเขตอำเภอระโนด และสังขละบุรี ซึ่งส่วนใหญ่ปลูกตามคันนา กลีกรคนหนึ่งขึ้นตาลได้เต็มที่ 20 ต้น ครัวเรือนหนึ่งทำตาลตั้งแต่ 5-55 ต้น น้ำตาลสด 1 ปี๊บ ได้จากต้นตาล 5-8 ต้น น้ำตาลสด 5 ส่วนเคี่ยวได้ 1 ส่วน น้ำตาลเคี่ยวราคาปี๊บละ 90-100 บาท (โกลน ชามชาญ 2519 : 92) ดังนั้นถ้าครัวเรือนทำตาล 20 ต้น จะมีรายได้ 28,800 บาทต่อครัวเรือนต่อปี หรือ 5,760 บาทต่อคนต่อปี แต่ถือเป็นอาชีพรองที่คู่ไปกับการทำนา

อาชีพรับจ้าง

งานรับจ้าง เป็นอาชีพเสริมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของเกษตรกรที่มีอาชีพหลักเพียงอย่างเดียว ส่วนใหญ่แรงงานรับจ้างมาจากอาชีพ ทำนา และส่วนยางขนาดเล็ก เนื่องจากปีหนึ่งมีระยะเวลาทำงานในไร่นาเพียง 150 วัน หรือประมาณ 5 เดือน จึงมีเวลาเหลืออีก

7 เดือน สำหรับงานรับจ้าง ส่วนใหญ่จะเคลื่อนย้ายแรงงานภายในจังหวัดหรือระหว่างจังหวัด ภายในภาค มีส่วนน้อยที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่กรุงเทพฯ สำหรับอาชีพรับจ้างที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น รับจ้างเกี่ยวข้าว บักดำ กรีดยาง ส่วนใหญ่จะทำภายในจังหวัด แต่ถ้าเป็นงานรับจ้างนอกเกษตร เช่น อุตสาหกรรมเหมืองแร่ การก่อสร้าง จังหวัดที่เป็นแหล่งรองรับแรงงานเหล่านี้ ได้แก่ สงขลา ภูเก็ต และสุราษฎร์ธานี จากการศึกษาเรื่องการจ้างงานในภาคใต้พบว่า แรงงานที่ออกไปรับจ้างทำงานนอกเกษตรยังมีความผูกพันอยู่กับงานในไร่นาค่อนข้างมาก กล่าวคือ แรงงานเหล่านี้มีลักษณะเป็นเกษตรกร ครึ่งเวลามารับจ้างทำงานนอกเกษตรเป็นการชั่วคราว (วารสาร เศรษฐกิจและสังคม ปีที่ 18 ฉบับที่ 4 เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2524 : 22 - 29) รายได้จากงานรับจ้างประมาณวันละ 60 บาท คิดเป็นเวลาเพียง 3 เดือน (ทำงานชั่วคราว) จะมีรายได้ 5,400 บาทต่อครัวเรือนต่อปี หรือ 1,080 บาทต่อคนต่อปี

จากการศึกษาสภาพความยากจนของพื้นที่ลุ่มน้ำพบว่า ลอดคล้องกับผลการศึกษาชนบทภาคใต้ ซึ่งตีพิมพ์ในวารสาร เศรษฐกิจและสังคมปีที่ 17 ฉบับที่ 5 เดือนกันยายน-ตุลาคม 2523 ซึ่งได้ข้อสรุปที่เห็นได้ชัดเจนอย่างหนึ่งว่า รายได้จากอาชีพเสริมและการรับจ้างเป็นประเด็นสำคัญในการกำหนดรายได้ สภาพการณืเช่นนี้ไม่แตกต่างจากเขตชนบทภาคอื่น ๆ ของประเทศ แต่มีข้อน่าสังเกตว่าอัตราการพึ่งรายได้เสริมสูงมาก และอยู่ในขอบเขตค่อนข้างกว้างขวาง ทำให้โอกาสในเรื่องรายได้ไม่แตกต่างกัน จึงทำให้การกระจายรายได้ค่อนข้างจะทัดเทียมกัน ในประเด็นนี้สารณืลุ่มจังหวัดพัทลุง ซึ่งคลุกคลีกับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนี้มาเป็นเวลานานกว่า "แม้รายได้ของเราจะน้อย แต่การกระจายรายได้ของเราดี ชาวบ้านจะมีส่วนขนาดเท่า ๆ กัน มีกินมีใช้เท่า ๆ กัน.....เราไม่มีปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำต่ำสูงมากนักระหว่างคนในจังหวัด"

ซึ่งสรุปได้อย่างแน่ชัดว่า ความเหลื่อมล้ำระหว่างชนบทในพื้นที่ลุ่มน้ำมีน้อยมาก ความเหลื่อมล้ำที่ปรากฏจากรายได้ต่อหัวประชากรของจังหวัดสงขลาและพัทลุง ที่แตกต่างกันมากคือ 12,160 และ 6,781 บาท/คน/ปี ตามลำดับนั้นย่อมมีสาเหตุมาจากความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบทแน่นอน

4.1.4 ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบท

ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบทในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าที่มีข้อมูล คือ ความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ (รายได้) ซึ่งโครงสร้างเศรษฐกิจของพื้นที่ลุ่มน้ำ ประกอบด้วย แรงงานชนบท (เกษตรกร ชาวประมง ผู้ล่าสัตว์และผู้ทำเหมืองแร่) 79.54% เป็นแรงงานในเมืองซึ่งประกอบด้วยแรงงานซึ่งอยู่ในสิ่งขลา อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การก่อสร้าง การคมนาคมขนส่ง และบริการ 20.46% และแรงงานเชิงเศรษฐกิจ 26.40% ของแรงงานทั้งหมดของภาคใต้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับโครงสร้างแรงงานของประเทศพบว่า มีความสอดคล้องกัน คือ มีแรงงานชนบทและในเมืองคิดเป็น 78.0% และ 22.0% ตามลำดับ (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2523 : 6 - 28)

ดังนั้นความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ลุ่มน้ำจึงมีลักษณะเช่นเดียวกับของประเทศ ซึ่งความเหลื่อมล้ำของรายได้ในสาขาอาชีพต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 4.5 เปรียบเทียบรายได้ต่อบุคคลของประชากรในเมืองและชนบทระดับประเทศ พ.ศ. 2519 (ราคาปัจจุบัน)

เขต	สาขาอาชีพ	รายได้ต่อบุคคลต่อปี	ความเหลื่อมล้ำ
ชนบท	เกษตรกรรม	7,113	1
	อุตสาหกรรม	45,215	6.35
เมือง	พาณิชยกรรม	70,339	9.88
	บริการ	32,665	4.59
	เฉลี่ยทุกอาชีพ	7,732	-

ที่มา : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520-2524

จากตารางจะเห็นว่าอาชีพด้านการเกษตรกรรม ทำรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประเทศ และต่ำกว่าอาชีพอุตสาหกรรม 6 เท่า พาณิชยกรรมเกือบ 10 เท่า และด้านบริการ 4 เท่าตัว

และในปี 2522 ช่องว่างระหว่างรายได้เกษตรกรและอาชีพอื่นกลับห่างออกไปอีก คือ เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 5,499 บาท แต่ผู้ประกอบการอาชีพลูกจ้างและอาชีพที่มิใช่ในตบบุคคลอื่น ๆ กลับมีรายได้สูงถึงประมาณคนละ 30,134 และ 64,120 บาท ตามลำดับ กล่าวคือ ในปี 2518 เกษตรกรมีรายได้ต่ำกว่าอยู่ 4.6 และ 8.3 เท่า ตามลำดับ แต่ในปี 2523 ช่องว่างรายได้มีกลับห่างออกเป็น 5.5 และ 11.7 เท่า ตามลำดับ (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2522 : 31)

ตารางที่ 4.6 เปรียบเทียบรายได้ต่อบุคคลของประชากรในเมืองและชนบทของพื้นที่ลุ่มน้ำ
ปี 2522

ประชากร	ประชากร (คน)	รายได้ต่อบุคคล	ความแตกต่าง
ประชากรเมือง	201,597	39,191*	9.5
ประชากรชนบท	864,998	4,104**	1
ประชากรทั้งหมด	1,066,595	10,107***	-

ที่มา : แคล้ว ทองส้ม

หมายเหตุ * คิดจากรายได้ประชากรพื้นที่ลุ่มน้ำลบด้วยรายได้ประชากรชนบท
** คิดรวมจากรายได้ตำบล พื้นที่ลุ่มน้ำโดยกองสำรวจและวิจัยชนบท รพช.
*** คิดจากรายได้เฉลี่ยของจังหวัดพัทลุง (6,781) และสงขลา (12,160)

ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบทของพื้นที่ลุ่มน้ำ ในปี 2522 มีถึง 9.5 เท่า ซึ่งมีความสอดคล้องกันกับระดับประเทศในปีเดียวกัน แต่รายได้ของชาวชนบทต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ซึ่งมีค่า 5,499 บาท ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างรีบด่วนที่จะต้องยกระดับรายได้ของชาวชนบทของพื้นที่ลุ่มน้ำ เพื่อที่จะหยุดยั้งความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบทซึ่งนับวันจะขยายกว้างออกไปทุกทีเช่นเดียวกับระดับประเทศ

4.2 สาเหตุของความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ

ความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ ปรากฏให้เห็นชัดเจนคือ ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบท ซึ่งมีเหตุสำคัญ 2 ประการคือ

4.2.1 โครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง สิ่งที่จะต้องพิจารณาคือ ฐานะของเศรษฐกิจชนบท (ยากจน) ในโครงสร้างเศรษฐกิจส่วนรวมของพื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้เศรษฐกิจทั้งสองระดับต่างมีส่วนสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลต่อกัน ไม่อาจแยกออกจากกันได้ ภาคเศรษฐกิจในเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสงขลา - หาดใหญ่ อยู่ในฐานะเป็นศูนย์กลางหรือเมืองหลัก โดยมีชนบทเป็นบริวารกระจายอยู่โดยรอบ เมื่อระบบตลาดได้พัฒนากว้างขวางขึ้น ภาคเศรษฐกิจของเมืองอันเป็นศูนย์กลางจึงย่อมเป็นส่วนที่ได้เปรียบและทำการดูดซับเอาส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากชนบทมาให้ทำนุบำรุงและพัฒนาที่ศูนย์กลางเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ทำให้การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาจึงก่อให้เกิดปัญหาช่องว่างมากขึ้นตามลำดับ ระหว่างเมืองกับชนบท

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและชนบทดังกล่าว จะเห็นได้จากความเป็นไปทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการบริหารมากมายหลายด้าน ลักษณะความสัมพันธ์เหล่านี้แม้บางส่วนเป็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ในกรณีพื้นที่ลุ่มน้ำนั้น ปัญหาอยู่ที่ว่าความสัมพันธ์เหล่านี้มีส่วนสร้างความเหลื่อมล้ำและความยากจนในชนบทอย่างมาก โดยที่รัฐไม่มีนโยบายที่แน่นอนที่จะปรับสภาพความสัมพันธ์ให้เหมาะสมและเป็นธรรมยิ่งขึ้น ลักษณะสำคัญ ๆ ของความสัมพันธ์ดังต่อไปนี้

1) โครงสร้างทางเศรษฐกิจภายใต้โครงสร้างการตลาดที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะตลาดข้าว เกษตรกรจะต้องรับราคาผลผลิตของตนที่กำหนดจากส่วนกลาง (กรุงเทพฯ) ทำให้ราคาข้าวในพื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งคุณภาพไม่ค่อยดี ได้ราคาต่ำมากเมื่อเทียบกับข้าวคุณภาพดีของประเทศ และเกษตรกรจะต้องเสียค่าขนส่งเองตามระยะทาง เกษตรกรที่อยู่ห่างไกลออกไปจะยิ่งได้รับราคาที่ต่ำ แต่ในทางตรงกันข้ามในกรณีผลิตรวมที่อุตสาหกรรมซึ่งกำหนดราคาจากส่วนกลางบวกค่าขนส่ง เกษตรกรที่อยู่ห่างไกลต้องซื้อสินค้าอุตสาหกรรมด้วยราคาที่แพงขึ้น นอกจากนั้นราคาของผลิตรวมที่อุตสาหกรรมมักจะปรับราคาสูงขึ้นเป็นระยะ ๆ ตามอัตราปรับค่าแรงขั้นต่ำของแรงงานรับจ้างในเมือง แต่ราคาผลผลิตทางการเกษตรระบบราคาไม่แน่นอน

เช่น ราคาข้าวตันปี 2525 ที่เริ่มต้นจากราคาตันละประมาณ 3,800 บาท เมื่อถึงกลางปีได้ลดต่ำถึง 1,800-2,000 บาท เท่ากับปี 2518 ซึ่งรัฐบาลเริ่มนโยบายประกันราคาข้าวหรือเมื่อ 6 ปีมาแล้ว (หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 22 สิงหาคม 2525 : 7)

2) ทางการเงิน ระบบธนาคารดูดเงินจากชนบทเข้ามาใช้ในในเมืองหลัก หรือเมืองหลวง ซึ่งเป็นศูนย์กลางควบคุมกลไกทางเศรษฐกิจ และการตัดสินใจเกี่ยวกับการตลาดของชนบทเกือบโดยสิ้นเชิง ธนาคารแห่งประเทศไทยได้พยายามแก้ปัญหานี้โดยออกระเบียบให้ธนาคารพาณิชย์ต้องปล่อยสินเชื่อแก่ท้องถิ่นในอัตราร้อยละ 60 ของยอดเงินฝากของจังหวัดนั้น ๆ ซึ่งธนาคารพาณิชย์พยายามต่อรองให้คิดเป็นรายภาค แต่ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่เห็นด้วย เพราะไม่เป็นธรรมแก่ผู้อาศัยอยู่ในจังหวัดเล็ก ๆ (หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน 19 สิงหาคม 2525 : 9)

3) นโยบายกระจายอุตสาหกรรม แม้แต่ระดับชาติ นโยบายนี้จะได้น้อยที่สุด อุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะรวมตัวกันอยู่ในกรุงเทพฯ ถึงร้อยละ 82.7 ในปี 2519 รัฐบาลพยายามนำกลยุทธ์เมืองหลักมาพัฒนาภาค โดยใช้ปัจจัยนำคืออุตสาหกรรม โดยมีโครงสร้างนิคมอุตสาหกรรมขึ้นในบริเวณเมืองหลวงของภาค นโยบายนี้จะยังเกิดผลในระดับประเทศโดยส่วนรวมมากกว่า โดยผ่านกลไกการเคลื่อนย้ายประชากรเข้ากรุงเทพฯ โดยให้ประชากรเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองหลักแทน กลยุทธ์นี้อาจจะเพิ่มสภาพความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำมากขึ้น หากไม่มีนโยบายที่แน่ชัดว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมจะใช้แรงงานในชนบทโดยรอบจากสภาพที่เป็นอยู่พบว่า ในโรงงานอุตสาหกรรมบริเวณเมืองหลักสงขลา หาดใหญ่ มีคนงานอพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึงร้อยละ 28 ของผู้มาสมัครงานทั้งหมด เพราะมีความขยันและความอดทนดี แต่มีส่วนเสียคือ เมื่อถึงฤดูปักดำและเก็บเกี่ยว เขาจะชวนพวกตนเดินทางกลับบ้านพร้อม ๆ กันเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ขาดแคลนคนงานไประยะหนึ่ง สำหรับแรงงานที่มาจากชนบทโดยรอบเมืองหลักส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากเกษตรกรครึ่งเวลา ซึ่งจะมีปัญหาแบบเดียวกับคนงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่มีแรงงานส่วนหนึ่งที่ไม่สมควรผูกพันกับไร่นาคือ แรงงานฝีมือ ซึ่งได้รับค่าจ้างค่อนข้างสูง และมักจะอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองและกลายเป็นคนเมือง ซึ่งทำให้เกษตรกรครึ่งเวลาซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาอุตสาหกรรมซึ่งจะทำให้ชนบทโดยรอบมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ปัญหาก็คือเขาเหล่านั้นเป็นแรงงานชั่วคราวไม่เป็นที่ต้องการของโรงงานอุตสาหกรรม

4) โครงสร้างการเมืองและการบริหาร อำนาจการตัดสินใจกำหนดนโยบายและสั่งการรวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลาง ซึ่งประกอบด้วยระบบราชการและกลุ่มธุรกิจการเงินที่อยู่ในฐานะได้เปรียบทางเศรษฐกิจ ส่วนเกษตรกรนั้นจะไม่มีส่วนร่วมหรือรู้เห็นแต่อย่างใด แม้แต่โครงการต่าง ๆ สำหรับตนเอง ก็เป็นเรื่องที่ตัดสินใจจากราชการส่วนกลาง อย่างในกรณีกองทุนส่งเสริมเกษตรกร ที่แท้จริงแล้วเก็บมาจากเกษตรกรแต่การตัดสินใจขึ้นอยู่กับส่วนกลางว่าจะใช้ไปในโครงการใด ในท้องที่ใด และคนกลุ่มใด

5) นโยบายของรัฐเท่าที่เป็นมาจนถึงปัจจุบันนี้ มักเอนเอียงไปในทางที่มุ่งให้ประโยชน์กับคนเมือง และขัดกับผลประโยชน์ของเกษตรกร เช่น ในกรณีเรื่องข้าวซึ่งนโยบายของรัฐมีผลในการกดราคาขายข้าวเปลือกของชาวนา ให้ต่ำด้วยการเก็บค่าพรีเมียมข้าวและการสำรองข้าว เพื่อให้ผู้บริโภคที่มีได้ผลิตข้าวสามารถซื้อข้าวสารบริโภคได้ในราคาถูก ซึ่งต่างกับนโยบายปุ๋ย รัฐบาลเคยส่งเสริมคนกลุ่มหนึ่ง โดยตั้งกำแพงภาษีผลิตรวมๆ จากต่างประเทศ ทำให้เกษตรกรต้องซื้อปุ๋ยในราคาแพง เป็นต้น

6) นโยบายการให้บริการสังคม ที่สำคัญได้แก่ การสาธารณสุข ยังเน้นประชากรในเมืองเป็นส่วนใหญ่ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบพื้นที่ลุ่มน้ำเขตจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นเมืองหลักของภาค กับเขตจังหวัดพัทลุงซึ่งเป็นพื้นที่ชนบทยากจน จะเห็นได้ว่า มีความเหลื่อมล้ำกันมาก การบริการด้านสาธารณสุข ทั้งด้านสถานที่และบุคลากรส่วนใหญ่อยู่ในเมืองสงขลา - หาดใหญ่ คือ 83.33% ของจำนวนโรงพยาบาล 85.97% ของจำนวนเตียงคนไข้ 88.07% ของจำนวนแพทย์ 87.05% ของจำนวนพยาบาล และ 80.13% ของผู้ช่วยพยาบาล อยู่ในเขตเมืองสงขลา - หาดใหญ่ สัดส่วนแพทย์ต่อประชากรจังหวัดสงขลาคิดเป็น 1:6,670 ในขณะที่สัดส่วนจังหวัดพัทลุง 1:29,739 แสดงว่ามีความเหลื่อมล้ำถึง 4.46 เท่า ถ้าพิจารณาละเอียดในเขตเมืองและชนบท พบว่าแพทย์ 80% จะให้บริการอยู่ในเขตเทศบาล ซึ่งมีประชากรเพียง 20% ตรงกันข้ามในชนบทมีแพทย์บริการเพียง 20% แต่ต้องบริการประชากรถึง 80% (คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2523 บทที่ 6 : 25 - 36) จะเห็นว่าระบบบริการสาธารณสุขเน้นอยู่ที่ระบบโรงพยาบาลใหญ่ ซึ่งชาวชนบทจะต้องมาหาบริการ ไม่ใช่เป็นระบบที่ให้นำบริการไปสู่ประชาชน ซึ่งสามารถจะกระทำได้โดยกระจายหน่วยบริการสาธารณสุขให้ออกไปสู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง และทั่วถึงทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

7) ภายใต้โครงสร้างบริหารปัจจุบันก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการจัดการทรัพยากรและงบประมาณไปยังท้องที่ต่าง ๆ เป็นระบบไม่ก่อให้เกิดความเสมอภาค กล่าวคือ ท้องที่ใดมีรายได้มากก็ใช้งบประมาณมาก ท้องที่ใดมีรายได้น้อยก็ใช้งบประมาณน้อย ระบบงบประมาณเช่นนี้จะไม่มีทางช่วยให้ท้องที่ยากจนได้กระเตื้องฐานะดีขึ้นแต่อย่างใด

4.2.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทุกฉบับที่แล้มาต่างพยายามครอบคลุมเป้าหมายไว้อย่างครบครัน ทั้งในด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจและด้านกระจายรายได้ ผลที่ได้จากการพัฒนาอย่างทั่วถึง เมื่ออย่างเข้าแผนพัฒนาฉบับที่ 4 (2520-2524) ก็เป็นที่ประสภักันว่าการพัฒนาเศรษฐกิจตามที่เป็นมาประสบความล้มเหลวเกือบโดยสิ้นเชิง เพราะลักษณะขยายตัวและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจที่ขาดความสมดุล ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งหมดนี้ได้สร้างปัญหาสังคมตามมาคือ ความยากจนที่กล่าวมาแล้ว แม้ว่าแผนพัฒนาฉบับที่ 4 จะพยายามแก้ปัญหา แต่ต้องประสบความล้มเหลวอีกเมื่อช่องว่างระหว่างเมืองและชนบทขยายมากขึ้น การขยายตัวทางอุตสาหกรรมมีอัตราสูงขึ้น ขณะที่การขยายตัวทางเกษตรกรรมลดต่ำลง ความล้มเหลวในเรื่องลดความเหลื่อมล้ำจากแผนพัฒนาฉบับที่ 4 พอสรุปได้ดังนี้

(1) แผนพัฒนาฉบับที่แล้มาแม้จะเน้นการกระจายรายได้และความ เป็นธรรม แต่ความกระจ่างชัดในแง่ของการกำหนดความสำคัญก่อนหลังระหว่างเป้าหมายนี้กับเป้าหมายการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวม ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว เป้าหมายหลังเป็น วัตถุประสงค์ใหญ่ตั้งที่ปฏิบัติกันมา

(2) แผนพัฒนาฉบับที่ 4 ยังขาดความกระจ่างชัดในด้านการกำหนด มาตรการต่าง ๆ ที่จำเป็นเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ แม้จะได้มีนโยบายปรับปรุงโครงสร้างระบบ ภาษีอากรให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการกระจายรายได้ โดยนำภาษีจากผู้มีรายได้สูงมา ช่วยเขตยากจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยนโยบายเขตร้าราย เขตยากจน (Petter Haggett 1975 : 495 - 496) แต่เนื่องจากนโยบายนี้มีผลกระทบโดยตรงต่อกลุ่มที่ร่ำรวยและมีอำนาจอิทธิพล ซึ่งเป็นปัญหาที่ยังไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง

(3) นโยบายด้านการพัฒนา เกษตรกรรม ระดับผู้กำหนดนโยบายและวางแผนมักจะมองชนบทในฐานะภาคเศรษฐกิจที่ผลิตสินค้าการ เกษตร เพื่อส่งออกนารายได้เข้าประเทศ เพื่อลดดุลการค้าและดุลการชำระเงินลง ทำให้เป้าหมายการกระจายผลการพัฒนาและบริการสังคมเป็นอันดีบรอง การมองชนบทดังกล่าวทำให้เกิดข้อผิดพลาด 2 ประการ คือ ประการแรก เป็นแนวทางที่จะเน้นหนักให้เขตชนบทที่พัฒนาค่อนข้างสูงได้รับการส่งเสริมมากขึ้น ทำให้เขตชนบทยากจนขาดความเอาใจใส่ช่วยเหลืออย่างจริงจัง เท่ากับเป็นการซ้ำเติมช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมให้เลวร้ายลงไปอีก และประการที่สอง รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมตามแนวนี้ย่อมมีผลชักนำให้เกิดความต้องการสินค้าและบริการจากต่างประเทศ และในที่สุดจะไม่ช่วยแก้ปัญหาดุลการค้าแต่อย่างใด (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2523 : 11 - 20)

4.3 แนวคิดในการแก้ไข้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ

แนวคิดในการแก้ไข้ปัญหานี้ก็คือ การพุ่งเป้าหมายไปที่กลุ่มประชากรชนบท 80% ที่กระจายอยู่ตามพื้นที่ลุ่มน้ำ โดยหวังที่จะยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยให้ปัจเจกเป็องตนเพื่อเป็นรากฐานในการดำรงชีวิตจนถึงระดับที่ช่วยตัวเองได้ และเมื่อถึงขั้นนี้เกษตรกรจะได้มีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองอย่างเต็มกำลัง สติปัญญาและทักษะความสามารถของตนเอง แนวคิดที่ไม่ยอมให้เคลื่อนย้ายประชากรเข้าสู่ตัวเมือง เพราะไม่สามารถแก้ไข้หาความเหลื่อมล้ำได้เลย ดังนั้นกิจกรรมในเมืองหลักจะต้องสอดคล้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชนบทโดยรอบ โดยมีสัดส่วนที่เหมาะสม

4.3.1 แนวคิดในการพัฒนาปัจเจกเป็องตน

แนวคิดนี้ได้เกิดขึ้นครั้งแรกในแผนพัฒนาชนบทยากจน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดในแผนพัฒนา เศรษฐกิจชนบท ซึ่งความจริงทำมานานแล้วแต่พัฒนาไม่ตรงจุด ก็เลยต้องมาเริ่มกันใหม่แต่ครั้งนี้เน้นเฉพาะพื้นที่ที่มีความยากจนสูง เพื่อให้ชาวชนบทเหล่านี้พ้นจากระดับความยากจนไปสู่ระดับพอมีพอกิน (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524 : 12)

ปัจจัยพื้นฐานที่ชาวชนบทยากจนของพื้นที่ลุ่มน้ำขาดแคลนได้แก่

(สำนักงานจังหวัดสงขลา 2525 : 1 - 32, สำนักงานเลขานุการฯพัฒนาจังหวัดพัทลุง 2525
บทที่ 2 หน้า 1 - 49)

- 1) อาหาร ได้แก่ ปลา กุ้ง ไข่
- 2) ปัจจัยด้านประกอบอาชีพหลัก (ทำนา) ได้แก่ แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ดินเค็ม ดินเปรี้ยว อุตสาหกรรมในครอบครัว พืชหมุนเวียน
- 3) การบริการพื้นฐานของรัฐ ได้แก่ โรงพยาบาลประจำอำเภอ
บริการสาธารณสุขมูลฐาน น้ำบริโภค โรคขาดอาหาร ขาดภูมิคุ้มกันโรค การศึกษานอกโรงเรียน
เรียน สำหรับความรุนแรงของปัญหาพิจารณาได้จากโครงการต่าง ๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.7 แผนงานและโครงการ เพื่อพัฒนาปัจจัยพื้นฐานของเขตയാกจนพื้นที่ลุ่มน้ำ

กิจกรรม/โครงการ	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนอำเภอ
1. กิจกรรมระดับหมู่บ้าน		
โครงการประมงหมู่บ้าน	56	11
โครงการก่อสร้างแหล่งน้ำหมู่บ้าน	72	7
โครงการสัตวขนาดเล็กในหมู่บ้าน	104	11
โครงการธนาคารข้าว	8	5
โครงการส่งเสริมอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว	23	9
2. บริการขั้นพื้นฐาน		
โครงการก่อสร้างโรงพยาบาลอำเภอ/สถานีอนามัย	5	4
โครงการสาธารณสุขมูลฐาน	ทุกตำบล	11
โครงการโภชนาการ	124	11
โครงการสินเชื่อการเกษตร	-	-
โครงการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย	-	-
โครงการศึกษานอกโรงเรียน	46	7
โครงการหาน้ำสะอาด	47	10
3. การผลิต		
โครงการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ	82	11
โครงการข้าวไร่ที่ลุ่ม	-	-
โครงการปรับปรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ	196	11
โครงการพัฒนาดินเค็ม	7	12

ที่มา : 1. แผนพัฒนาจังหวัดสงขลา 2526 "การพัฒนาพื้นที่യാกจน"

2. แผนพัฒนาจังหวัดพัทลุง 2526 "นโยบายการพัฒนาชนบทพื้นที่യാกจน"

4.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการกระจายความเจริญจากเมืองหลัก (Tricking down effect)

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 5 ได้กำหนดให้เทศบาลเมืองสงขลาและเทศบาลเมืองหาดใหญ่ เป็นเมืองหลักของภาคใต้ มีหน้าที่สำคัญคือ เป็นเขตอุตสาหกรรมเพื่อส่งออก ศูนย์กลางการค้าและบริการ และเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว โดยมีเขตอิทธิพลครอบคลุมพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล และได้กำหนดปัจจัยนำ (Leading Factor) ไว้ 2 อย่าง คือ ลำดับที่หนึ่ง อุตสาหกรรมการเกษตรและอุตสาหกรรมส่งออก ลำดับที่สอง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยคาดว่าจะสามารถสร้างงานจากกิจกรรมทั้งสองประเภท ซึ่งทำให้เกิดการเชื่อมโยงถดถอย (Backward Linkage) เป็นการพัฒนาการสร้างงานใน Hinterland และเชื่อมโยงก้าวหน้า (Forward Linkage) ทำให้เกิดการรวมตัวในแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรม (External economics of agglomeration) และเชื่อมโยงแหล่งอุตสาหกรรมต่าง ๆ (Inter-industry Linkage) และการบริการเป็นการพัฒนาสร้างงานในเมือง (ลู่วัดนา รัตนาดี 2524 : 1 - 4)

ความเป็นไปได้ในการสร้างความเชื่อมโยงถดถอย

ในการพิจารณาเรื่องนี้จะต้องทราบเสียก่อนว่า อุตสาหกรรมที่จะสร้างขึ้นในเมืองหลักเป็นอุตสาหกรรมชนิดใด ต้องการวัตถุดิบและแรงงานมากน้อยแค่ไหน และแรงงานเป็นประเภทใด

1. ประเภทแรงงาน

1) แรงงานในเมืองสงขลา

ในปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 สภาพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ประมาณแรงงานที่จะเพิ่มขึ้นจากการพัฒนาเมืองหลักดังนี้ (ลู่วัดนา รัตนาดี 2524 : 19)

อุตสาหกรรมในเมือง	415 คน
อุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรม	2,250 คน
การท่องเที่ยว	1,116 คน
ทำเทียบเรือประมง	2,500 คน
ทำเรือสำลึก	3,000 คน
อุตสาหกรรมบริการ	2,600 คน
รวม	9,541 คน

2) แรงงานในเมืองหาดใหญ่

ในปลายแผนพัฒนาฉบับที่ 5 แรงงานในเมืองหาดใหญ่จะเพิ่ม

ขึ้นดังนี้ (สู่พัฒนา ราคาค่า 2524 : 20)

อุตสาหกรรมในเมือง	1,027 คน
อุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรม	5,250 คน
การท่องเที่ยว	2,234 คน
อุตสาหกรรมบริการ	6,000 คน
รวม	14,511 คน

2. ประเภทอุตสาหกรรม

1) อุตสาหกรรมหลักที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ได้แก่ อุตสาหกรรมเกี่ยวกับยาง อุตสาหกรรมไม้ และผลิตภัณฑ์ต่อเนื่อง อุตสาหกรรมอาหาร และอุตสาหกรรมห้องเย็น และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เครื่องถ้วยชาม

2) อุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นค่อนข้างน้อย ได้แก่ อุตสาหกรรมเครื่องจักร เครื่องมือเกษตร พลาสติก เครื่องแก้ว

3) อุตสาหกรรมบริการ มักจะเป็นงานที่สร้างขึ้นในเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น การซ่อมเครื่องจักรกล การค้าปลีกค้าส่ง โรงแรม ภัตตาคาร โรงภาพยนตร์ ธุรกิจการเงิน การขนส่ง

จากการพัฒนาเมืองหลักลงขลา-หาดใหญ่ โดยใช้ปัจจัย อุตสาหกรรมการเกษตร อุตสาหกรรมส่งออก และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยเฉพาะอุตสาหกรรม 2 ประเภทแรกจะผลักดันให้ขึ้นในนิคมอุตสาหกรรมภาคใต้ ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้ลงทุนโครงสร้างพื้นฐานให้ โดยหวังที่จะล่อใจเอกชนให้มาลงทุน เพื่อถ่วงดุลความเติบโตของกรุงเทพมหานคร จะเห็นว่าจุดประสงค์หลักที่แท้จริงก็คือเป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภาคมากกว่าการกระจายรายได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำจะต้องขยายกว้างออกไปอีก เพราะอุตสาหกรรมที่มีขึ้นในนิคมอุตสาหกรรมและเมืองหลัก ส่วนใหญ่เป็นการสร้างงานในเมือง มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่สร้างงานในชนบท เนื่องจากวัตถุดิบในพื้นที่ลุ่มน้ำมีน้อยชนิด ที่สำคัญได้แก่ ข้าว ยางพารา ป่าไม้ ประมง ทำให้อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุดิบนี้มีค่อนข้างจำกัด อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ในเมืองหลักจึงใช้วัตถุดิบจากภายนอกลุ่มน้ำหรืออุตสาหกรรมบริการซึ่งเน้นการสร้างงานในเมือง ปัญหาที่จะตามมาก็คือการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เมืองหลัก

สำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยนำอันดับสอง แต่คาดว่า จะเป็นตัวกระจายความเจริญจากเมืองหลักออกสู่ชนบทได้ เพราะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจัดเป็นอุตสาหกรรมส่งออกอย่างหนึ่งที่ผู้บริโภคจะต้องเดินทางมาซื้อถึงท้องถิ่น จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มจะสร้างงานในชนบทมากกว่าอุตสาหกรรมอื่น ๆ โดยชาวชนบทไม่ต้องเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เมืองแต่อย่างใด เขาอาจจะเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรมาเป็นผู้ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยวในชนบท รายได้ที่เขาได้มาก็จะสร้างความเจริญในชนบท ส่วนเกษตรกรครึ่งเวลาส่วนหนึ่ง ก็จะได้ใช้เวลาว่างมาทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน จำพวกของที่ระลึกเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยว

4.4 ความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำโดยพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำที่สำคัญ คือ ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบท เป็นความเหลื่อมล้ำระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม และบริการที่อยู่ในภายในเมือง วิธีการแก้ปัญหาก็คือ การกระจายของอุตสาหกรรมและบริการออกสู่ชนบท แต่เป็นวิธีการที่ส่วนทางกับการพัฒนาอุตสาหกรรม เพราะอุตสาหกรรมต้องการรวมกลุ่มกันภายในเมือง เพื่อการประหยัดจากภายนอก (External economics of scale)

4.4.1 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ใช้แรงงานค่อนข้างมาก (Labour intensive) ทำให้เกิดการสร้างงานทั้งในเมืองและชนบทดังนี้

- 1) การสร้างงานโดยตรง เกิดจากการใช้กำลังบุคลากรในแขนงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ บุคลากรโรงแรม ซึ่งมี 4 ระดับ คือ บริการเทคนิค เทคนิคปานกลาง และระดับไม่ใช่เทคนิค มัคคุเทศน์ คนขับรถ/เรือ เจ้าหน้าที่ประจำบริษัทฯ เกี่ยว
- 2) การสร้างงานทางอ้อม เกิดจากการกระตุ้นโดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เกิดการสร้างงานในสาขาอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น การก่อสร้าง การผลิตอาหาร การกระจายอาหารไปยังผู้บริโภค การขนส่ง งานฝีมือหรือหัตถกรรม และอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ผลิตของที่ระลึก

การสร้างงานทางอ้อมจะมีประโยชน์แก่พื้นที่ชนบทโดยรอบเป็นอย่างมาก (1) อุตสาหกรรมก่อสร้างซึ่งต้องการแรงงานไม่ต่อเนื่อง จะเปิดโอกาสให้เกษตรกรครั้งเวลาซึ่งมีความชำนาญด้านนี้เป็นอย่างมาก เป็นงานรับจ้างในเมืองโดยไม่ต้องกึ่งอาชีพในนา (2) การผลิตอาหารทำให้พื้นที่ชนบทซึ่งมีหน้าที่ผลิตอาหารเพื่อสนองความต้องการแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น การเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลาในกระชัง การเลี้ยงปลุ่สัตว์เพื่ออุตสาหกรรมอาหาร เป็นต้น (3) การขนส่ง มีส่วนสร้างงานในชนบท โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางรถยนต์ และทางเรือ (4) งานฝีมือหรือหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ผลิตของที่ระลึก การสร้างงานด้านนี้นับเป็นการสร้างงานส่วนใหญ่ในชนบท โดยที่ชาวชนบทไม่ต้องเดินทางเข้ามาในตัวเมือง อุตสาหกรรมของที่ระลึกเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องใช้แรงงานและเวลาในการทำงานค่อนข้างมากจึงเหมาะสำหรับการใช้เวลาว่างของเกษตรกรหลังจากงานหลักในไร่นา

4.4.2 จำนวนงานทางอ้อมจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวล่งขลา-หาดใหญ่

การคำนวณการสร้างงานทางอ้อมสามารถคำนวณได้เมื่อทราบจำนวนนักท่องเที่ยวหรือจำนวนห้องพัก ซึ่งเคยทำในต่างประเทศดังนี้

ประเทศเปรู ประมาณการสร้างงานทางอ้อมโดยใช้จำนวนห้องพักโรงแรม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2524 บทที่ 8 : 8 อ้างจาก J.Merino Siva : 1971) ซึ่งการสร้างงานในด้าน การขนส่ง ธุรกิจของที่ระลึก (เฉพาะขายปลีก) ธุรกิจบันเทิงเรีงรมย์ และองค์การศาสนาเที่ยว (ขายปลีก) ผลการศึกษาการสร้างงานทางอ้อม เป็นอัตราส่วน 3.5 คนต่อห้องพัก 1 ห้อง การศึกษาทำนองเดียวกันในเปอร์โตริโก ได้อัตราส่วน 2.9 คนต่อห้องพัก 1 ห้อง

ประเทศกัวเตมาลา ประมาณการสร้างงานทางอ้อม โดยใช้จำนวนนักท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2524 บทที่ 8 : 8 อ้างจาก R.Schawinski 1973) การสร้างงานทางอ้อมของกัวเตมาลา รวมถึงแรงงานในอุตสาหกรรมการผลิตของที่ระลึก การคมนาคมและขนส่ง การบันเทิงเรีงรมย์ และอื่น ๆ จะเห็นว่า กัวเตมาลา ได้เน้นละเอียดถึงการสร้างงานในชนบทในการผลิตของที่ระลึก ซึ่งใช้แรงงานคนจำนวนมาก ต่างจากประเทศเปรู ซึ่งเน้นเฉพาะธุรกิจการขายปลีกเท่านั้น ในกรณี ลังขลา-หาดใหญ่ ก็หมายความว่า แรงงานการผลิตของที่ระลึกในภูมิภาคอื่น ๆ ได้ถูกนำมาพิจารณาด้วย เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลจากกัวเตมาลา กับข้อมูลการศึกษาในประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2524 : บทที่ 8 : อ้างจาก ประชุม. สุวัฑฒ์ 2523) และพิจารณาสถานการณ์ในลังขลา-หาดใหญ่ ได้ตัวเลขการสร้างงานทางอ้อมทั้งหมดมีค่า 70 คนต่อนักท่องเที่ยว 1,000 คน ทั้งนี้ได้รวมเอา งานที่เกิดในภูมิภาคอื่น ๆ ด้วย

การประมาณการสร้างงานทางอ้อมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวลังขลา-หาดใหญ่ โดยใช้ตัวเลขข้างบนได้ดังนี้

วิธีที่ 1 มาตรฐานเปรู 3.5 คนต่อห้องพัก 1 ห้อง พบว่า ในปลายแผนพัฒนาฉบับที่ 5 (2529) จำนวนห้องพักที่ต้องการ 7,505 ห้อง การสร้างงานทางอ้อมจึงเป็น 26,268 คน

วิธีที่ 2 มาตรฐานกัวเตมาลา 70 คนต่อนักท่องเที่ยว 1,000 คน พบว่า ในปลายแผนพัฒนาฉบับที่ 5 (2529) จำนวนนักท่องเที่ยว 1,087 ล้านคน การสร้างงานทางอ้อมจึงเป็น 76,090 คน

จะเห็นว่าทั้งสองวิธีมีความแตกต่างกันมาก ถ้าเอาจำนวนงานวิธีที่ 1 หักออกจากวิธีที่ 2 ก็จะได้การดำเนินงานในกระบวนการผลิต ซึ่งอยู่ในชนบทและภูมิภาคอื่น ซึ่งวิธีที่ 1 ไม่ได้นำมาคิด มีค่าเท่ากับ 43,822 คน

จากตัวเลขที่มากมายนี้นี้ไม่ได้หมายความว่า เป็นแรงงานในพื้นที่ลุ่มน้ำ เท่านั้น แต่ส่วนใหญ่แล้วเป็นสินค้าภายนอกภาค ดูได้จากสินค้าที่นักท่องเที่ยวนิยมซื้อทำดาใหญ่ เช่น เครื่องสำอาง เครื่องไฟฟ้า อาหารแห้ง ผลไม้เมืองหนาว เสื้อผ้า ซึ่งสินค้าเหล่านี้ ไม่ได้ผลิตขึ้นในท้องที่สงขลา-หาดใหญ่ แต่อย่างไร ข้อมูลนี้จึงนับว่าสำคัญที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเร่งส่งเสริมอุตสาหกรรมในท้องถิ่นเพื่อผลิตของที่ระลึกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ต่างประเทศ ซึ่งเขาสนใจพวกงานฝีมือและหัตถกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น นักท่องเที่ยว กลุ่มนี้จะไม่สนใจสินค้าพวกเครื่องสำอาง เครื่องไฟฟ้า เหมือนกับนักท่องเที่ยวภายในประเทศ เพราะเขาส่งซื้อได้ถูกกว่าในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น สิงคโปร์ ฮ่องกง และมาเลเซีย

สินค้าของที่ระลึกท้องถิ่นที่ควรส่งเสริมในพื้นที่ลุ่มน้ำ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก จากไม้ยางพารา ผลิตภัณฑ์จากใบตาลตะโนด ผลิตภัณฑ์จากต้นกระจุต ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเกาะยอ ผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูป ผลิตภัณฑ์แสดงสัญลักษณ์นกน้ำ ผลิตภัณฑ์ใบปาดหนัน เครื่องปั้นดินเผา

กล่าวโดยสรุป การดำเนินงานทางอ้อมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จะมีส่วนในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบทได้ เช่น การก่อสร้าง การผลิตอาหาร การคมนาคมขนส่ง และหัตถกรรมผลิตของที่ระลึกซึ่งส่วนใหญ่ใช้แรงงานในชนบท

4.5 สรุปสภาพความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ

ความเหลื่อมล้ำในพื้นที่หนึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านรายได้ ด้านสวัสดิการสังคมและสาธารณูปโภค และด้านกายภาพ

(1) ความเหลื่อมล้ำในด้านรายได้ รายได้ประชากรในพื้นที่ลุ่มน้ำ มีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดของ Simon Kutznet (ข้อ 2.1.1) ที่ว่า ขณะที่เศรษฐกิจกำลังเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว รายได้มีได้กระจายออกไปทั่วทุกกลุ่มคนในระดับรายได้ต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนารายได้อิงกระจุกตัวสูงขึ้นเป็นทวีคูณ จากการศึกษาในข้อ 4.1.4 พบว่า

รายได้เฉลี่ยของประชากรเมืองในพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นเงิน 39,191 บาทต่อคนต่อปี ส่วนรายได้ประชากรชนบทเฉลี่ยเพียง 4,104 บาทต่อคนต่อปีเท่านั้น ซึ่งมีความแตกต่างกันถึง 9.5 เท่า ในปี 2522

(2) ด้านสวัสดิการสังคมและสาธารณูปโภค

จากความสำเร็จที่ว่าทุกคนเกิดมาด้วยความเสมอภาค ควรจะยังความเสมอภาคตลอดชีวิต แต่ในสภาพเศรษฐกิจที่มีความแก่งแย่ง ความเสมอภาคย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ คำว่าปัจจัยเบื้องต้น (Basic needs) จึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนควรจะได้รับเพื่อเป็นรากฐานในการดำรงชีวิต ปัจจัยเบื้องต้นที่สำคัญได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค สาธารณูปโภคที่สำคัญของชุมชน บริการสังคม และความปลอดภัย ความเหลื่อมล้ำด้านนี้ไม่สามารถที่จะวัดออกมาเป็นตัวเลขได้ แต่รัฐได้ตระหนักดีโดยเรียกพื้นที่ที่ขาดแคลนปัจจัยเบื้องต้นว่า "เขตชนบทยากจน" ซึ่งมีถึง 7 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ จากจำนวนอำเภอในพื้นที่ลุ่มน้ำ 11 อำเภอ และ 3 กิ่งอำเภอ (บทที่ 4)

(3) ความเหลื่อมล้ำด้านกายภาพ หมายถึง ความเหลื่อมล้ำระหว่างทรัพยากรในพื้นที่และเป็นข้อแม้หนึ่งของการพัฒนา แต่ทรัพยากรที่ตั้งอยู่บนพื้นที่นั้น ๆ ควรจะมีการควบคุมโดยรัฐเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในพื้นที่ต่าง ๆ รัฐต้องเข้ามาจัดการด้านการลงทุนและแรงงาน พร้อมทั้งเทคโนโลยีและพลังงาน ให้มีสัดส่วนในพื้นที่ต่าง ๆ เท่า ๆ กัน (ข้อ 2.1.3) ความเหลื่อมล้ำด้านกายภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านอื่น ๆ ความเหลื่อมล้ำทางด้านกายภาพในพื้นที่ลุ่มน้ำที่เห็นได้ชัด ได้แก่ ที่ตั้งและลักษณะทางภูมิศาสตร์ระหว่างจังหวัด ล่งขลากับจังหวัดพัทลุง จังหวัดล่งขลาคือตั้งอยู่ริมทะเลอ่าวไทย อยู่ใกล้ชายแดน เป็นศูนย์กลางการคมนาคม เป็นศูนย์กลางพาณิชย์กรรม และอุตสาหกรรม สภาพที่ดินเหมาะสำหรับปลูกยางพารา ซึ่งให้ผลตอบแทนค่อนข้างสูง มีชายหาดที่สวยงาม มีแร่ที่สำคัญทางเศรษฐกิจ ส่วนจังหวัดพัทลุงเป็นชุมชนเกษตรกรรม ที่ทำน่าน้ำฝนเป็นหลัก ไม่มีทางออกทะเล ทำให้ฐานเศรษฐกิจของจังหวัดพัทลุงแคบมาก ประชากรจึงมีความยากจน ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเป็นฐานเศรษฐกิจอย่างหนึ่งของจังหวัดพัทลุง ที่ควรได้รับการพัฒนาอันจะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำได้

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทะเลสาบสงขลา จะมีส่วนช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และกายภาพได้ทางหนึ่ง ส่วนด้านสวัสดิการสังคมและสาธารณสุขโรค การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะให้ผลทางอ้อม จะช่วยเสริมโครงการของรัฐบาลที่กำลังทำอยู่อย่างเร่งด่วนตามแผนพัฒนาชนบทยากจน ซึ่งมีโครงการต่าง ๆ ดังปรากฏในข้อ 4.3.1

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย